

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ЯК ПАРАДИГМА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ ТА ПРОЯВАМ ТЕРОРИЗМУ

FINANCIAL MONITORING AS A PARADIGM OF STATE POLICY IN THE FIELD OF ANTI-LEGALIZATION OF INCOME FROM CRIME WAYS AND TERRORISM

УДК 336.7, 340.12

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.48-76>

Канцір І.А.

к.е.н., доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки
Національний університет
«Львівська політехніка»

Брицька М.Р.

магістр
Інститут інноваційної освіти
Київського національного університету
архітектури та будівництва

Kantsir Iryna

Lviv Polytechnic National University

Bryts'ka Marta

Institute of Innovative Education
Kyiv National University
of Architecture and Construction

У статті розглянуто сутність фінансового моніторингу як економіко-правового механізму у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Проаналізовано засади реалізації фінансового моніторингу, до яких віднесено: економічну ефективність, законність, конфіденційність; оптимізацію ризиків; прозорість; деконфліктизацію інтересів; регламентацію; паритетність та поінформованість. Визначено пріоритетні напрями реалізації фінансового моніторингу, зокрема: посилення контролю над діяльністю платіжних систем та їх учасникам; реалізація постійного моніторингу Інтернет-контенту; впровадження рамкових обмежень руху коштів на рахунках осіб, які причетні до фінансування сепаратизму; виявлення фактів фінансування діяльності терористичної організації; виявлення незаконних фінансових операцій із метою недопущення отримання доходів злочинним шляхом.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, протидія легалізації (відмиванню) доходів, заходи протидії тероризму, фінансові операції, національна безпека.

В статье рассмотрена сущность финансового мониторинга как экономико-право-

вого механизма в сфере предотвращения и противодействия легализации доходов, полученных преступным путем, финансированию терроризма и распространению оружия массового уничтожения. Проанализированы принципы реализации финансового мониторинга, к которым отнесены: экономическая эффективность, законность, конфиденциальность, оптимизация рисков; прозрачность; деконфликтизация интересов; регламентация; паритетность и осведомленность. Определены приоритетные направления реализации финансового мониторинга, в частности: усиление контроля над деятельностью платежных систем и их участникам; реализация постоянного мониторинга Интернет-контента; внедрение рамочных ограничений движения средств на счета лиц, причастных к финансированию сепаратизма; выявление фактов финансирования деятельности террористической организации; выявление незаконных финансовых операций с целью недопущения получения доходов преступным путем.

Ключевые слова: финансовый мониторинг, противодействие легализации (отмыванию) доходов, меры противодействия терроризму, финансовые операции, национальная безопасность.

The article deals with the essence of financial monitoring as an economic and legal mechanism in the field of preventing and counteracting the legalization of proceeds from crime, terrorist financing, and financing the proliferation of weapons of mass destruction. The principles of financial monitoring implementation are analyzed, which include: economic efficiency, legality, confidentiality; risk optimization; transparency; deconfliction of interests; regulation, parity, and awareness. Financial monitoring includes: state financial monitoring and initial financial monitoring. The implementation of financial monitoring measures is a function of the business intelligence unit that is within the competence of the State Financial Monitoring Service of Ukraine. Depository corporations are the most active subjects of the initial financial monitoring, which during the period 2017–2018 submitted 99.09%–99.02% of the transactions subject to financial supervision to the SFMSU. Significant is the fact that the information is reliable since the proportion of errors is 0.12% of the total number of messages. In Ukraine, the institutional structure of financial monitoring is in its infancy. In our opinion, it is advisable to focus on the implementation of international experience in the national system, in particular: - granting criminal status to money-laundering operations; - to establish liability (administrative and illegal) for violation of legislation by the entities of primary and secondary financial monitoring; - Ukraine has acquired the status of a partner of the international community in the field of financial supervision. To improve the effectiveness of financial monitoring in the field of counteracting terrorism and separatism, it is necessary to increase oversight of the activity of payment systems and their participants, postal operators in Ukraine; conduct permanent monitoring of Internet content to identify individuals who use their accounts to raise funds for charity and to assist terrorist and separatist groups; introduction of framework restrictions on the movement of funds into the accounts of persons involved in the financing of separatism; revealing the facts of financing the activities of the terrorist organization IDIL through affiliates, with emphasis on minimizing the use of measures to block them and prevent the financial system of Ukraine; detection of smuggling operations, channels of illegal migration, terrorist activity, transportation of drugs, psychotropic substances, their analogs or precursors through the territory of Ukraine to prevent proceeds from crime.

Key words: financial monitoring, counteraction to legalization (money laundering), counter-terrorism measures, business transactions, national security.

Постановка проблеми. Сучасному стану національної економіки властиві вразливість та незахищеність від впливу певних ризиків та загроз, що спричинені фінансово-економічною кризою, політичною нестабільністю, високим рівнем економічної злочинності, низьким рівнем бізнес-культури, недовірою до державних інституцій. Для запобігання та мінімізації негативних наслідків зазначених явищ необхідно здійснювати постійний моніторинг фінансових операцій на засадах ризик-орієнтованого підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню особливостей функціонування

системи фінансового моніторингу присвячено праці А.Г. Бухтіарової, А.В. Базилюка, О.І. Барановського, О.О. Балануци, Б.С. Болоського, В.А. Журавля та інших учених. Водночас питання комплексного підходу до оптимізації функціонування фінансового моніторингу розглядалося фрагментарно і з урахуванням викликів часу потребує подальших наукових досліджень.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення сутності фінансового моніторингу та механізму його реалізації на засадах ризик-орієнтованого підходу в умовах трансформаційних перетворень.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сьогоднішній стан національної економіки супроводжується перманентним впливом певних ризиків, спричинених фінансово-економічною кризою, політичною нестабільністю, монополізацією, зростанням економічної злочинності, низьким рівнем бізнес-культури, недовірою до державних інституцій, що потребує заходів постійного моніторингу.

Фінансовий моніторинг – сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, і включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу [1].

Фінансовий моніторинг включає проведення державного та первинного фінансового моніторингу, реалізація якого базується на засадах економічної ефективності, законності, конфіденційності, оптимізації ризиків, прозорості, деконфліктизації інтересів, обов'язковості, паритетності (рівності), поінформованості.

Фінансовий моніторинг, на нашу думку, доцільно розглядати у трьох площинах:

- як систему заходів фінансового, адміністративного, кримінального та оперативного-розшукового характеру;
- як інструмент державного регулювання;
- як механізм перманентного моніторингу фінансових операцій.

Пріоритетними напрямками фінансових розслідувань під час проведення фінансового моніторингу є (рис. 1):

- фінансування тероризму та сепаратизму;
- відмивання доходів, отриманих від корупційних діянь;
- використання готівки у схемах легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом [2, с. 344].

Фінансовий моніторинг, відповідно до букви закону, проводиться у разі встановлення ділових відносин; у разі виникнення підозри; під час проведення фінансової операції, що підлягає фінансовому моніторингу, сума якої $\geq 150\,000$ грн (операції, пов'язані з переказом коштів; купівля-продаж за готівку платіжних інструментів та засобів чи засобів платежу; фінансові операції готівкового характеру; здійснення фінансових операцій із невизначеною формою розрахунків; операції, пов'язані з рухом страхових чи перестрахових платежів; виплата лотерейних виграшів; фінансові операції осіб, щодо яких встановлено високий ризик).

Найактивнішими суб'єктами первинного фінансового моніторингу виступають депозитні корпорації, які протягом 2017–2018 рр. подали до ДСФМУ 7940799/9871608 (99,09–99,02%) повідомлень про операції, що підлягають фінансовому моніторингу. Суттєвим є факт достовірності інформації, адже

питома вага помилок становить 0,12% від загальної кількості повідомлень (табл. 1).

Держфінмоніторингом проводиться комплексний аналіз сумнівних фінансових операцій за ступенем їх ризику, на підставі чого формується досє, яке свідчить про ймовірність зв'язку зазначеної операції з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення чи пов'язана з учиненням іншого суспільно небезпечного діяння.

Для виявлення сумнівних фінансових операцій банки зобов'язані перманентно здійснювати аналіз фінансових операцій клієнтів на засадах ризик-орієнтованого підходу.

Ризик-орієнтований підхід – це визначена банком система з управління ризиками легалізації кримінальних доходів/фінансування тероризму та вжиття ним відповідних заходів у спосіб та обсяги, які забезпечують ефективну мінімізацію таких ризиків залежно від їхнього рівня [5].

В Україні розроблено національну систему оцінки ризиків, метою якої є виявлення загроз у системі запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму і формування стратегії управління ризиками. Учасниками системи Національної оцінки ризиків є всі без винятку суб'єкти протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, зокрема: суб'єкти державного фінансового моніторингу; суб'єкти первинного фінансового моніторингу; правоохоронні органи та органи судової влади; інші державні органи; саморегулювні організації та інші установи й організації.

Проведення національної оцінки ризиків реалізується за чітко регламентованим алгоритмом:

1) визначення та аналіз загроз (виявлення загроз, формування сценарію реалізації загроз та обчислення ймовірності виникнення вибраних небезпечних подій, вибірка та поширення даних);

2) моніторинг уразливості та наслідків впливу загроз (визначення об'єктів фінмоніторингу з підвищеним рівнем небезпеки щодо фінансування тероризму й відмивання коштів (окреслення чинників уразливості до фінансування тероризму (відмивання коштів); оцінка потенційних наслідків використання ідентифікованих уразливостей);

3) оцінка ризику (оцінка ризику виходячи з аналізу загроз, уразливості та наслідків їх реалізації; оцінка рівня невизначеності);

4) моніторинг ризику та переоцінка (контроль над загрозами та вразливостями, періодичне оновлення даних; виявлення потенційних майбутніх ризиків).

Моніторинг ризиків – це динамічний процес, який латентно реагує на виявлення нових загроз та рівня їх небезпеки. Обов'язок держави як гаранта прав і свобод полягає у забезпеченні

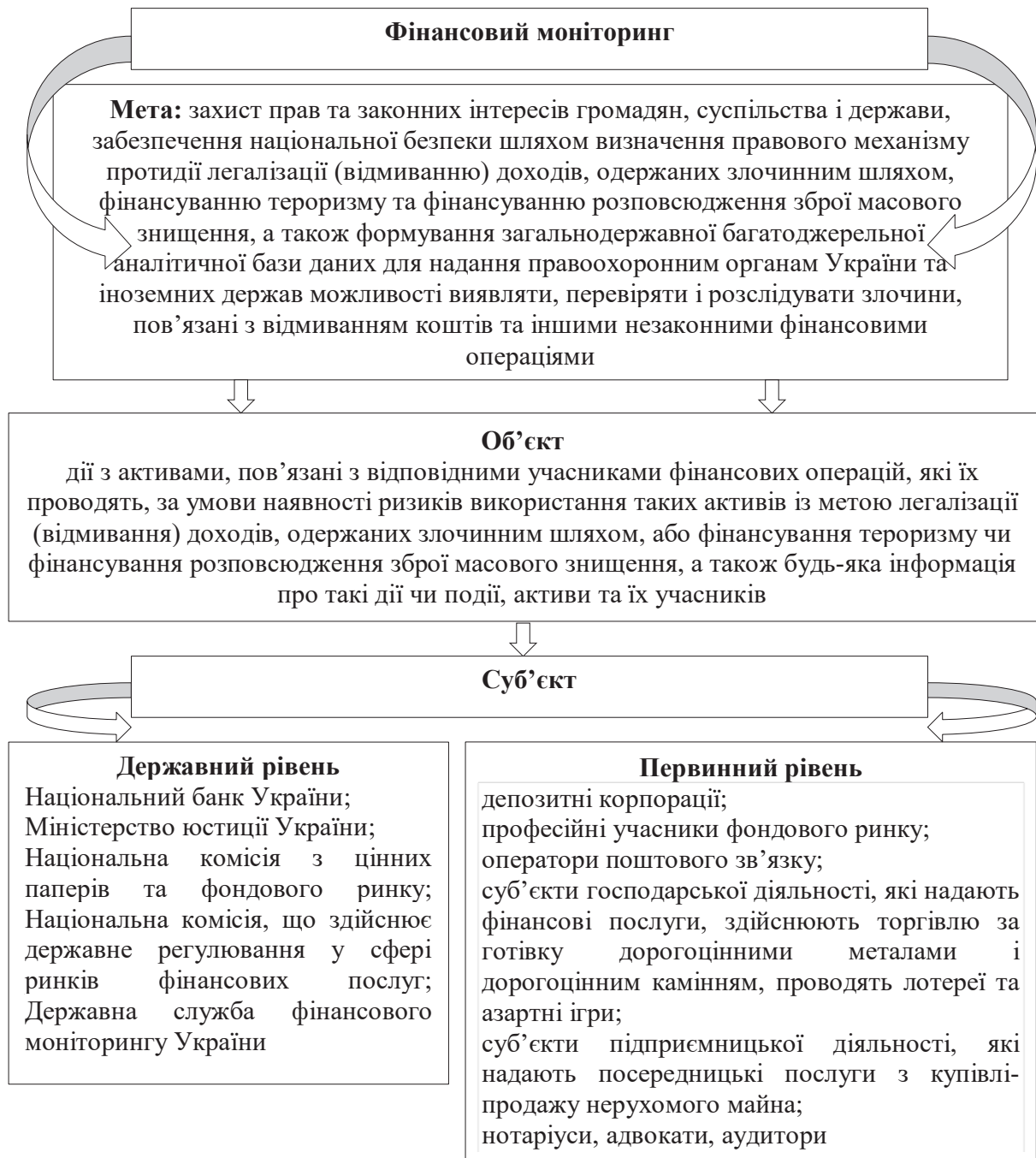

Рис. 1. Сутність фінансового моніторингу

Джерело: авторська розробка на основі [1]

функціонування системи перманентної оцінки ризиків та застосування заходів із протидії ризикам, їх координації та мінімізації.

Для вдосконалення фінансового моніторингу 6 грудня 2019 р. прийнято Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [6], метою якого виступає імплементація норм Директиви (ЄС) 2015/849 «Про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та

фінансування тероризму», норм Регламенту (ЄС) 2015/847 «Про інформацію, що супроводжує грошові перекази». Зазначений Закон має на меті комплексне доповнення чинного закону в частині: уніфікації норм вітчизняного законодавства до світових стандартів, упровадження міжнародної термінології у сфері фінансового моніторингу, імплементації механізму ризик-орієнтованого підходу суб'єктами первинного фінансового моніторингу (кейсове звітування); коригування порогових показників для подання інформації суб'єктами первинного фінансового моніторингу; вимог до

**Кількість повідомлень про фінансові операції,
що взяті на облік Держфінмониторингом, у розрізі типів подання станом на 2017–2018 рр.**

Тип суб'єкта первинного моніторингу	Кількість повідомлень		Питома вага	
	2017	2018	2017	2018
1. Депозитні корпорації	7940799	9871608	99,09	99,02
2. Небанківські установи:	72230	98184	0,90	0,95
- страхові установи	36451	40021	0,46	0,4
- інші суб'єкти господарювання, що надають фінансові послуги	4747	5810	0,06	0,06
- професійні учасники фондового ринку	29181	45805	0,36	0,46
- суб'єкти господарювання, які проводять лотереї	603	600	0,008	0,006
- нотаріуси	21	21	0,0004	0,0002
- інші суб'єкти первинного фінансового моніторингу	1698	4927	0,02	0,05
Всього	8013029	9969792	100	100

Джерело: складено та розраховано за даними [3; 4]

платіжних систем щодо ідентифікації платників та одержувачів коштів.

Висновки з проведеного дослідження.

В Україні інституційна структура фінансового моніторингу перебуває на етапі становлення, і, на нашу думку, доцільно акцентувати увагу на впровадженні у практику національної системи зарубіжний досвід, зокрема:

- надання статусу кримінального злочину операціям, пов'язаним із відмиванням коштів;
- встановлення відповідальності (адміністративної й кримінальної) за порушення законодавства суб'єктами первинного та державного фінансового моніторингу;
- набуття Україною статусу партнера міжнародної спільноти у сфері фінансового моніторингу.

Для підвищення ефективності фінансового моніторингу в Україні необхідно посилити нагляд за функціонуванням платіжних систем та їх учасниками; провадити перманентний моніторинг Інтернет-контенту з метою виявлення осіб, причетних до фінансування терористичних угруповань; упровадження рамкових обмежень руху коштів на рахунків осіб, які причетні до фінансування сепаратизму.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14.10.2014 № 1702-VII. Дата оновлення: 24.11.2018. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18> (дата звернення: 20.12.2019).
2. Вовчак О.Д., Канцір В.С., Канцір І.А. Фінансовий моніторинг як економіко-правовий метод протидії тероризму. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2019. № 2(29). С. 339–347.
3. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України. 2017. URL : [http://sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2018/20180322/zvit_2017_\(дата_zverneniya:25.12.2019\)](http://sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2018/20180322/zvit_2017_(дата_zverneniya:25.12.2019)).
4. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2018 р. URL : <http://finmonitoring.in.ua/>

[wp-content/uploads/2019/04/SDFM_AnnualReport_2018.pdf](http://sdfm.gov.ua/content/uploads/2019/04/SDFM_AnnualReport_2018.pdf) (дата звернення: 25.12.2019).

5. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу : Постанова Правління Національного банку України від 26.06.2015 № 417. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0417500-15> (дата звернення: 23.12.2019).

6. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20/card2#Card> (дата звернення: 09.01.2020).

REFERENCES:

1. Pro zapobihannya ta protydiyuh lehalizatsiyi (vidmyvannyu) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shlyakhom, finansuvannyu teroryzmu ta finansuvannyu rozpovsyudzhennya zbroyi masovoho znyshchennya. Available at <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18> (accessed 20 December 2019).
2. Vovchak O., Kantsir V., Kantsir I. (2019) Finansoviy monitorynh yak ekonomiko-pravoviy metod protydyi teroryzmu [Financial monitoring as an economic and legal method of countering terrorism]. *Financial and credit activities: problems of theory and practice*, vol. 2 (29), pp. 339-347 (in Ukrainian).
3. Zvit Derzhavnoyi sluzhby finansovoho monitorynhu Ukrayiny 2017. Available at [http://sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2018/20180322/zvit_2017_\(accessed_25_December_2019\)](http://sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2018/20180322/zvit_2017_(accessed_25_December_2019)).
4. Zvit Derzhavnoyi sluzhby finansovoho monitorynhu Ukrayiny 2018. Available at http://finmonitoring.in.ua/wp-content/uploads/2019/04/SDFM_AnnualReport_2018.pdf (accessed 25 December 2019).
5. Pro zatverdzhennya Polozhennya pro zdiysnennya bankamy finansovoho monitorynhu. Available at <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0417500-15> (accessed 23 December 2019).
6. Pro zapobihannya ta protydiyuh lehalizatsiyi (vidmyvannyu) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shlyakhom, finansuvannyu teroryzmu ta finansuvannyu rozpovsyudzhennya zbroyi masovoho znyshchennya. Available at <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20/card2#Card> (accessed 09 January 2019).